

Bismillahirrahmanirrahim

(İyiliği sonsuz, ikramı bol Allah'ın adıyla)

Yayın No: 31

Kur'ân'ın Öğrettiği Kavramlar Serisi: 9

HİKMET

Dr. Fatih ORUM

Yayın Yönetmeni

Hasan Mustafa ARSLAN

Mizanpaj

Burak Oğuz Belen

Kapak

Hilmi Dinç Üvendere

1. Baskı

Şubat, 2016

2. Baskı

Şubat, 2017

ISBN: 978-605-65828-9-9

SÜLEYMANİYE VAKFI YAYINLARI

Hoca Gıyaseddin Mah. Şifahane Cad. No:14

34134 Fatih/ İstanbul

Tel: 0 (212) 513 00 93- Fax: 0 (212) 511 21 69

www.suleymaniyevakfi.org

Yayıncı Sertifika No:12628

Baskı ve Mücellit

Vizyon Basımevi

İkitelli Org. San. Bölğ. Deposite İş Merk.

A 6 Blok Kat: 3 No: 309 Başakşehir/İST

Tel: 0212 671 61 51 Fax: 0212 671 61 52

Genel Dağıtım: Süleymaniye Vakfı İktisadi İşletmesi

Hoca Gıyaseddin Mah. Şifahane Cad. No:14

34134 Fatih/ İstanbul

Tel: 0 (212) 513 00 93- Fax: 0 (212) 511 21 69

Copyright © 2017, Süleymaniye Vakfı Yayınları 2017

Bu eserin tüm hakları Süleymaniye Vakfı Yayınları'na aittir. Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayınlanamaz, kısmen de olsa fotokopi, film vb. tekniklerle çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayınlanamaz.

Kur'ân'ın Öğrettiği Kavramlar Serisi - 9

HİKMET

Dr. Fatih ORUM

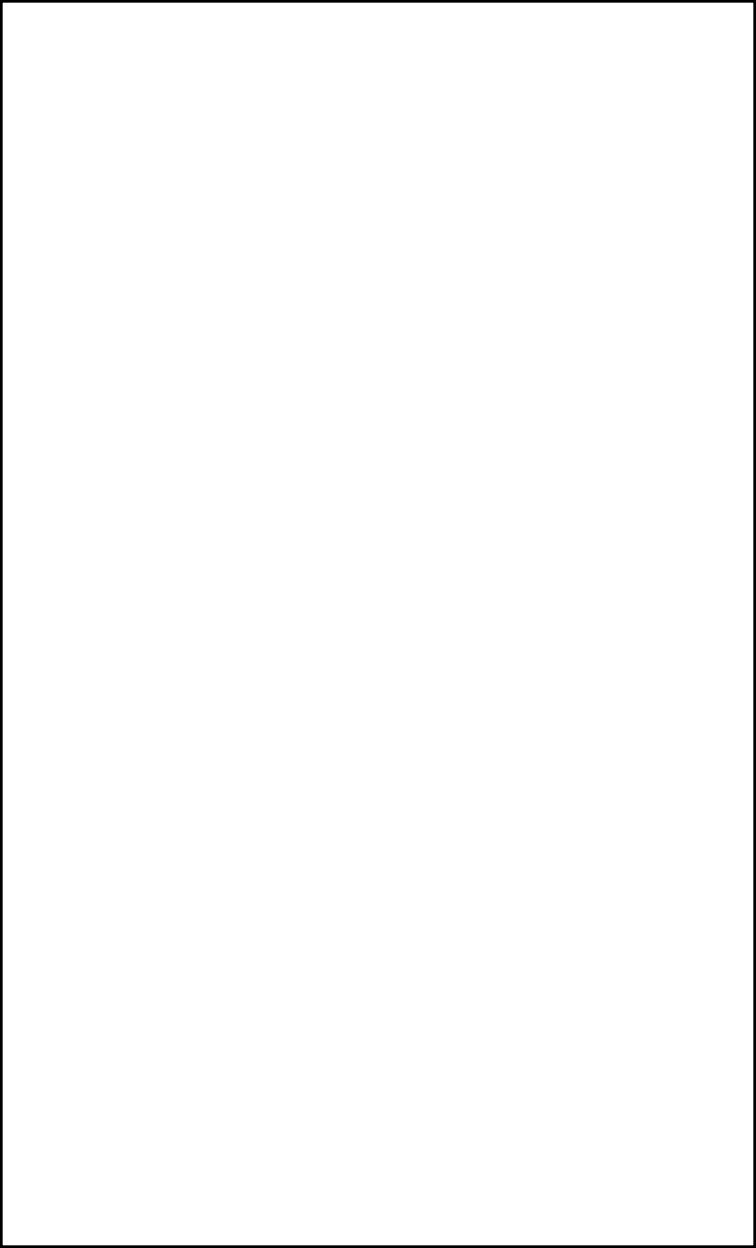
Dr. Fatih Orum

1975 Eskişehir doğumlu. İlkokuldan sonra Eskişehir Ziya Paşa Kur'ân Kursu'nda hafızlığını tamamladı. 1995'te Eskişehir İmam Hatip Lisesi'nden, 2000 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Klasik Fıkıh Kaynaklarındaki Kıyas Anlayışının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi" isimli tezi ile doktorasını tamamladı. Evli ve iki çocuk babası olan Fatih Orum halen M.E.B. bünyesinde öğretmenlik yapmaktadır.

e-posta: fatihorum75@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
HİKMET	11
1. Giriş	11
2. Hikmet Kavramının Kelime ve Terim Anlamı	13
3. Hüküm-Hikmet İlişkisi	15
4. Doğru Bilgiye Ulaşma Melekesi Anlamında Hikmet	17
5. Kitap Hikmeti de İçerir.	21
a. Hikmetin İndirilmesi (İnzâli)	22
b. Hikmetin Tilavet Edilmesi	22
c. Hikmetin Vahyedilmesi	23
6. Nebîler ve Takipçileri Allah'ın Kitabıyla Hükmederler	25
7. Hikmete Ulaşmak Özen Gerektirir	27
8. Kur'ân-Hikmet İlişkisi	29
9. Kur'ân'a Göre Hikmet Kavramı	33
10. Hikmetin Çıkartılmasında Hataya Düşülebilmesi.	35
11. Hikmete Ulaşmanın Usulü Kitapta Bildirilmiştir	37
12. Nebî'nin Söz ve Uygulamaları Kitab'ın İçindeki Hikmetlerdir. .	41
13. Örnekler	45
a. Safa ve Merve Arasında Sa'y Yapmak.	45
b. Katilin Mirasçı Olamaması	47
c. Fıtır Sadakası	50
d. Kadını Halası ya da Teyzesiyle Bir Nikâh Altında Toplamak ..	51
e. Nineyle Nikâh Yasağı	58
f. Erkeklerle Altın ve İpek Yasağı	59
14. Sonuç	61
KAYNAKÇA	63

ÖN SÖZ

“Kur’ân’ın Öğrettiği Kavramlar” serisinin elinizdeki sayısında “hikmet” kavramını ele aldık.

Yüce Allah büyük bir lütufta bulunarak tarih boyunca insanlara nebiler göndermiş, o nebiler de görevleri gereği kendilerine verilen kitabı insanlara hem tebliğ etmiş hem de sorunlara o kitaptan çözümler getirmişlerdir.

Rabbimiz gönderdiği kitaplardan hüküm çıkarma yolunu göstererek kullarına bir başka büyük lütufta daha bulunmuştur. Böylelikle insanların başka kullara kulluk etmelerinin yolunu da kapatmıştır.

Hikmet, doğru hüküm anlamı gelir. Allah’ın verdiği tüm hükümler doğru olduğu için O Hakîmdir. O’nun kitabı da doğru hükümler içerdiği için hakîm vasfına sahiptir.

Ellerinde Allah’ın kitabını bulunduranlar, tüm sorunlara çözüm bulacakları paha biçilemez bir servetin sahipleridir. Nebi ve rasuller bunun farkında

oldukları için kısa sürede hayal edilemez gelişmeleri insanlara tecrübe ettirmişlerdir. Son Nebî'nin önderliğinde, her şeylerini kaybetmiş bir avuç insanla yirmi küsur yılda gerçekleştirilen atılım, aradan geçen ondört asra rağmen hala aşılabilmiş hatta tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Hukuktan siyasete, ekonomiden eğitime, ahlaktan bilime her alanda kaydedilen gelişim, tüm gücünü Allah'ın kitabından alıyordu. Çünkü Allah'ın kitabı tek hüküm kaynağı olarak görülüyordu.

Nebî aleyhisselâmın vefatından kısa bir süre sonra hızla geriye dönüş başladı. Çözüm üreten ve bu özelliklerinden dolayı karşılaştıkları tüm toplumlar tarafından kabul gören Müslümanlar sorun oluşturmaya başladılar. İnsanlara hikmeti götüren değil ötekilerden himmet bekleyen bir topluluk haline dönüşüverdiler. Çözümün kaynağı değil, çözümsüzlüğün tarafı oldular. Hikmet unutulmuş, üretim durmuştu. Şüphe yok ki, tüm bunlara, Allah'ın kitabına yaklaşım tarzındaki ani değişiklik sebep olmuştu.

Dünyanın en değerli madenlerine sahip olup da bu madenleri çıkarıp işleyemedikleri için açlıkla mücadele eden bir topluluktan farkımız kalmadı. Batıya örnek olması gerekirken içinde bulunduğu durumdan kurtulmanın yolunu Batıyı örnek al-

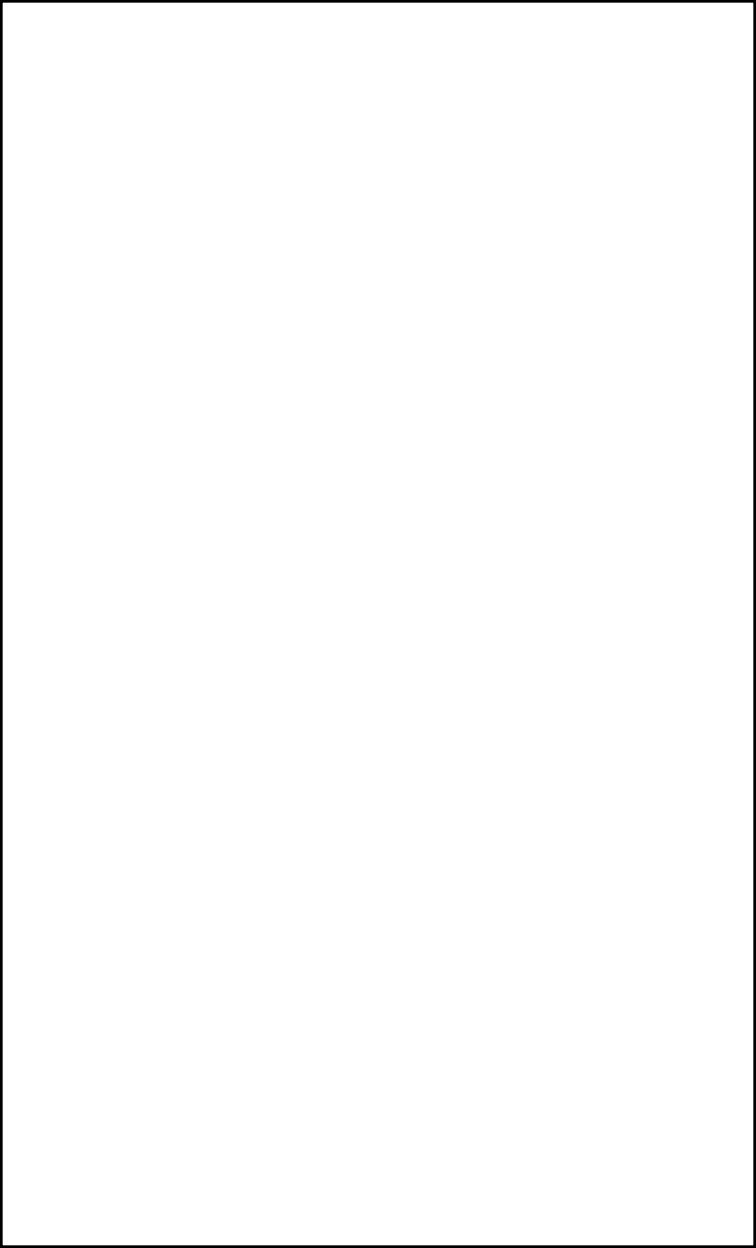

makta gören bir ümmet oluverdik. Batıdan sadece teknoloji değil kanun ithal eder duruma düşmemiz, Allah'ın kitabını umursamamızın sadece bu dünyadaki bedeli olsa gerektir.

Bu durumdan bir an önce kurtulmamızın yolu, Allah'ın kitabına sarılmak ve Rasûlullah'ı örnek almaktan geçmektedir. Bu bağlamda Kur'ân'ın hikmet kavramına yaptığı vurguya kulak vermeli, Müslümanlar olarak çözümüm parçası değil; kendisi olmalıyız. Rabbimizin şu müjdesini hatırlayarak konumuza geçebiliriz.

“Gevşemeyin. Üzülmeyin de. Eğer inanıyorsanız üstün olan sizlersiniz.” (Âl-i İmrân 3/139)

Dr. Fatih ORUM

HİKMET

[الحكمة]

1. Giriş¹

“Doğru hüküm” anlamına gelen hikmet Kur’ân’ın en önemli kavramlarından biridir.

Kur’ân tüm nebîlere Kitap ile birlikte hikmet verildiğini söyler.

Yine Kur’ân’a bakıldığında tıpkı âyetler gibi hikmetin de inzâl edildiği (indirildiği), vahyedildiği ve tilâvet edildiği bildirilmektedir.

Kur’ân ayrıca, rasullerin insanlara kitabın yanı sıra hikmeti de öğrettiklerinden (ta’lîm) bahseder.

---

1 Konuyla ilgili yararlanılan ve ileri okumalar için tavsiye edilen kaynaklar şunlardır: Abdulaziz Bayındır, Doğru Bildiğimiz Yanlışlar, SVY, İstanbul, 2014, 5. Baskı, s. 497 vd.; “Kitap ve Hikmet”, Kitap ve Hikmet, Sayı: 1, s. 3 vd.; “Nebî’yi ve Ulemayı Tanrılaştırma”, Kitap ve Hikmet, Sayı: 8, s. 1 vd.; “Kur’ân’da Kitap Kur’ân Hikmet ve Furkân Kavramları”, Kitap ve Hikmet, Sayı: 12, s. 1 vd.; Fatih Orum, Kur’ân’ı Anlama Usûlü, SVY, İstanbul, 2015, 2. Baskı, s. 290 vd.

Nebiler ve onları takip edenler, çıkarımlarını kitaptan yaparlar. Bu çıkarımlar doğru olduğunda hikmete ulaşılmış olur. Tüm nebiler, kendilerine verilen kitabı uygularken ve yine kendilerine yöneltilen soruları cevaplarırken hikmete ulaşma gayreti gösterirler. Onların söz ve uygulamaları kendilerine verilen kitaptan yapılan tespit ve çıkarımlardır.

Kur'ân'da, gereğini yapana hikmetin verileceği ve kendisine hikmetin verildiği kişinin diğerlerine nispetle fark edilir bir önceliğinin olacağına haber verilmesi, hikmetin sadece nebilerle ilişkili bir kavram olmadığını göstermektedir.

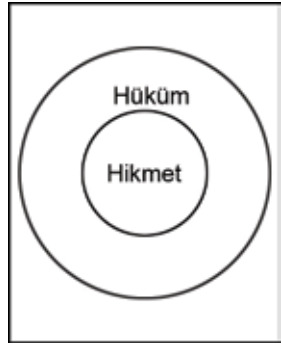
Hikmet kavramının Kur'ân açısından doğru bir şekilde ortaya konulması, Kur'ân'ın anlaşılmasında büyük öneme sahiptir. Bu çalışmamızda bu kavramı yukarıda özetini verdiğimiz çerçevede ele alacağız.

2. Hikmet Kavramının Kelime ve Terim Anlamı

“Hikmet”, “hüküm vermek, engellemek” anlamına gelen “h-k-m = ح-ك-م” kökünden çeşit bildiren mastardır (mastar binâ-i nev’). Bu yönüyle hikmet, hüküm vermenin bir çeşidi; doğru hüküm anlamına gelir.² Doğru

hükme “hikmet” denildiğine göre “her hikmet hükümdür” ama “her hüküm hikmet değildir” diyebiliriz. Hikmet isim olarak da kullanılır ki bu durumda çoğulu “hikem”dir. Kur’ân’ın pek çok âyetinde kitabın ve Allah’ın vasfı olarak

hakîm kelimesi geçer. Bu, kitap için kullanıldığında “doğru hükümler içeren kitap”; Allah için

2 Ferâhidî, Kitâbü'l-‘ayn, “h-k-m” md.; İbn Manzûr, Lisânü'l-‘Arab, “h-k-m” md.; İbn Fâris, Mekâyıs fi'l-lüğa, “h-k-m” md.

kullanıldığında da “verdiği her hükmü doğru olan” anlamındadır. Bunu örneklerle şöyle gösterebiliriz:
Bunu örneklerle şöyle gösterebiliriz:

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

“Elif! Lâm! Râ! Bunlar, doğru hükümler içeren Kitab’ın âyetleridir.” (Yunus 10/1)

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

“Sizi, analarınızın rahminde, tercihiğine göre biçimlendiren O’dur. O’ndan başka ilah yoktur. Daima üstün ve bütün kararları doğru olan O’dur.” (Âl-i İmrân 3/6)

Ayrıca aynı kökten fiil kullanımının geçtiği âyetlerde de bu anlam vardır. Mesela bir âyet şöyledir:

الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

“Elif! Lâm! Râ! Bu öyle bir kitaptır ki âyetleri hem muhkem kılınmış hem de doğru kararlar veren ve her şeyin iç yüzünü bilen Allah tarafından açıklanmıştır.” (Hûd 11/1)

Yukarıdaki âyette “muhkem kılınmış” şeklinde çevrilen “uhkimet = أُحْكِمَتْ” ifadesi âyetlerin Allah tarafından hüküm içerir şekilde kılınmış olması anlamındadır.

3. Hüküm-Hikmet İlişkisi

Kur'ân'da bazı durumlarda "hüküm" kelimesi "hikmet" anlamında da kullanılmaktadır. Bir âyet şöyledir:

مَا كَانَ لِمَشْرِ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ
كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ

"Allah bir kimseye Kitap, hikmet ve nübüvvet versin, o da tutsun halka; "Allah'tan önce bana kul olun" desin; bu kimsenin haddine değil-dir." (Âl-i İmrân 3/79)

Âyette kitap, hüküm ve nübüvvet verilmesinden bahsedilmektedir. Nebilere verilen kitap hikmeti de içerdiği için böylesi hükümler doğru olur. Dolayısıyla bağlam dikkate alındığında bu tür âyetlerde geçen hükümlere hikmet denebilir.

En'âm sûresinin 83. âyetinden itibaren onsekiz nebînin³ ismi zikredilmekte, ayrıca onların atala-

3 83, 84, 85 v3 86. âyetlerde ismi geçen nebîler şunlardır: İbrahim, İshak, Yakub, Nuh, Dâvûd, Süleyman, Eyyüb, Yûsuf, Mûsâ, Hârûn, Zekeriyya, Yahya, İsa, İlyas, İsmail, Elyesa, Yûnus, Lut.

rı, zürriyetleri ve kardeşlerinden nebî seçilip de ismi zikredilmeyenlere de atıfta bulunulmakta, ardından da 89. âyette tüm nebîlere kitap, hüküm ve nübüvvet verildiği bildirilmektedir. Âyetin metni ve meali şöyledir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ

“Adı geçenler, kendilerine kitap, hüküm ve nebîlik verdiğimiz kimselerdir.”

Söz konusu edilenler nebîler olduğuna göre âyette geçen hüküm, hikmet anlamında düşünülmelidir.

4. Doğru Bilgiye Ulaşma Melekesi Anlamında Hikmet

Hüküm ve hikmet ayrıca hikmete ulaşma melekesi anlamına da gelir. Şu iki âyette ayrı ayrı geçen hüküm ve hikmet kelimeleri hikmete ulaşma melekesi anlamındadır:

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

“Yûsuf reşit olunca ona hikmet (doğru karar verme yeteneği) ve bir ilim verdik. Biz iyi davrananları işte böyle ödüllendiririz.” (Yûsuf 12/22)

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ
وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“Lokman’a hikmeti verdik, Allah’a şükret diye. Kim şükrederse kendi iyiliğindedir. Kim de nankörlük ederse gerçekten Allah ganîdir, hamîddir.” (Lokman 31/12)

Her iki âyette de kitaptan bahsedilmemekte, birinde hüküm, diğerinde hikmet kavramı geçmektedir.

Her iki kavram da “doğru hüküm çıkarabilme melekesi” anlamında kullanılmıştır. İlk âyette rüşte erdiğinde Yusuf (a.s.)’a verilen hükümden bahsedilmektedir. Bu, ona nebilik verilmeden önceki bir durumu anlatıyor olmalıdır. Nitekim benzer bir ifade Kasas sûresinin 14. âyetinde Musa (a.s.) ile ilgili olarak da geçmektedir (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ) (حُكْمًا وَعِلْمًا). Sûrenin devam eden âyetlerinde⁴ Musa (a.s.)’a nebiliğin daha sonra verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda Yusuf (a.s.)’a da Musa (a.s.)’a da verilen hüküm, doğru karar verebilme yeteneği olmalıdır.

Yukarıda örnek verdiğimiz âyette; Lokman suresinin 12. âyetinde nebî olduğuna dair bir bilgiye sahip olmadığımız Lokman’a verilen hikmetten söz edilmektedir. Bu, onun kevnî âyetlerden yahut da bir nebiye verilen kitaptan doğru çıkarımlar yaptığını gösteriyor olmalıdır.

Nitekim bu meleke, kevnî ya da kitâbî âyetler üzerinde düşünüp doğru çıkarımlar yapmayı mümkün kılar. Bu özelliğin oluşması kişinin çabasına da bağlıdır. Kişi gayret ederse bu yönde bir meleke gelişir. Yüce Allah bu gayretin karşılığı olarak bu melekeyi kişiye verir ve kendisine bu melekenin verildiği kişi, şükür gerektiren büyük bir hayra eriştirilmiş olur. İlgili âyet şöyledir:

4 Mesela bkz. Kasas 28/15 vd. Ayrıca karş. Tâ Hâ 20/10 vd.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا

“Allah doğru seçim yapana hikmeti verir. Kime de hikmet verilirse çokça hayır verilmiş olur.”

(Bakara 2/269)

Herhangi bir konuda hayra ulaşan, kendisine imrenilen kişidir. Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

“İki kişiden başkası kıskanılmaz; biri Allah’ın verdiği serveti yerli yerinde tüketen kişi, diğeri Allah’ın hikmet verdiği kişi ki, kararını ona göre verir ve onu öğretir”⁵

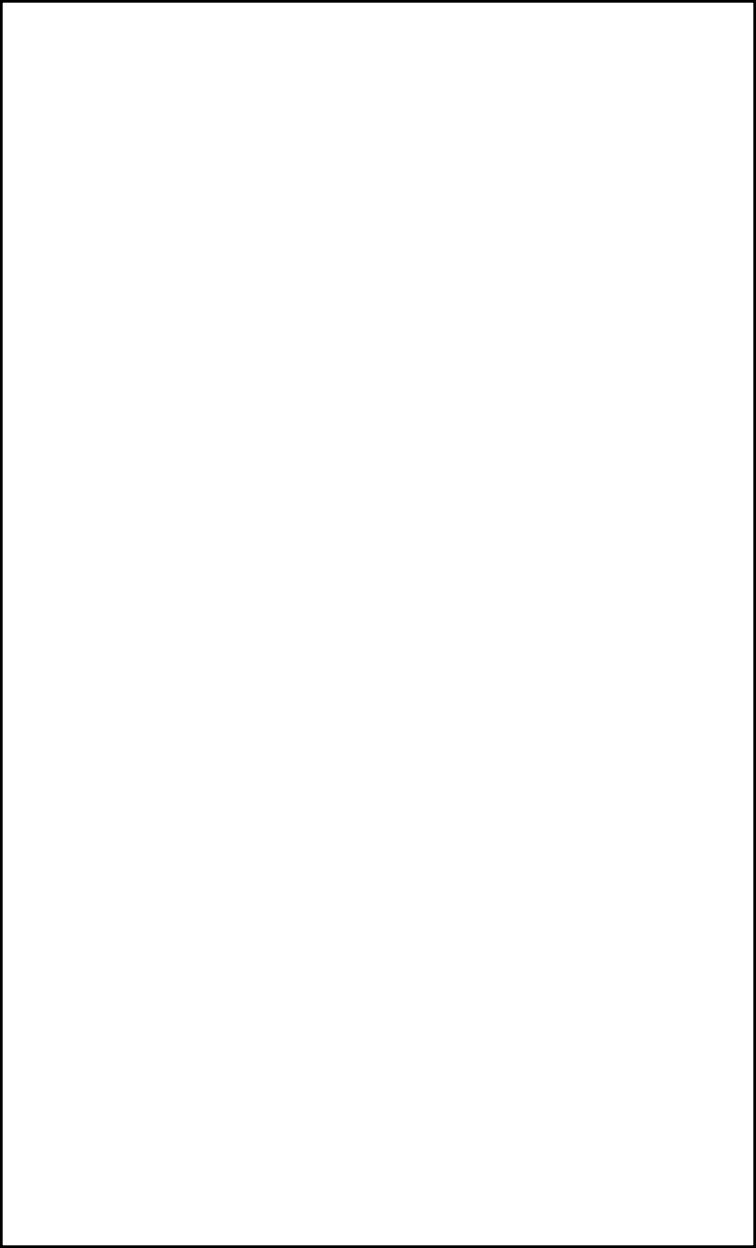
Bazı sahâbîlerin bu melekeyi kazanabilmesi için Rasûlullah dua etmiştir. İbn Abbas şöyle demiştir:

“Nebî aleyhisselâm beni bağrına bastı ve ‘Allah’ın ona hikmeti öğret’ dedi.”⁶

Gemi, uçak, otomobil yapanlar, hikmete ulaşmış ve diğerlerine karşı bu dünyada üstünlük elde etmiş olurlar. Bir hastalığın tedavisini bulanlar için de aynı şey geçerlidir. Allah’ın kitâbî âyetlerini anlayıp hikmeti çıkaran kişiler de hayra ulaşmış olur. Çünkü bu bilgi, onun hem dünyası hem de ahireti için ona kazanç getirir.

5 Buhârî, İlim, 15.

6 Buhârî, Fedîlü’l-ashâb, 24.

5. Kitap Hikmeti de İçerir

Nebîlere Kitap verilir. Onlara verilen Kitap, içinde hikmeti de barındırdığı için nebîlere Kitap ve hikmet indirilmiş olur. Kitab'ın ve hikmetin indirilmiş ve verilmiş olmasının anlamı budur. Bu tıpkı dünyaya gelene, yaşama hakkının yanı sıra yeryüzündekilerin tamamının da verilmesi gibidir. Kişi gayret göstermeden yaşarsa sadece köyünde yaşamış ve orada ömrünü tamamlamış olur. Ancak gayret gösterirse dünyadaki her şey onun kullanımına sunulur. Yüce Allah şöyle buyurur:

وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ
يُعِظُكُمْ بِهِ

“Allah’ın üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek için indirdiği Kitab’ı ve hikmeti hatırlayın...” (Bakara 2/231)

Görüldüğü gibi âyette “bihimâ” değil “bihî” ifadesi kullanılmaktadır. Yani Kitap ve hikmetten bahsedildikten sonra bu ikisine atıfta bulunulurken “o ikisi” değil de “o” denmiştir. Buradan Ki-

tap ve hikmetin birbirinden ayrı şeyler olmadığı anlaşılmaktadır. Âyette geçen Kitap; Kur'ân-ı Hakîm'dir. Hikmet de; Kur'ân'daki hükümlerdir. Yaygın kullanımıyla, Rasûlullah'ın Sünneti, onun Kur'ân'dan çıkardığı doğru hükümler ve bunların uygulamalarıdır. Bunlar, ayrı bir vahiyle ona indirilmiş şeyler değildir.

a. Hikmetin İndirilmesi (İnzâli)

وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا

“Allah sana Kitab’ı (Kur’ân’ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah’ın sana lütfu çok büyüktür.” (Nisâ 4/113)

Kitab’ın ve içinde barındırdığı hikmetin indirilmesiyle insanlar, daha önce bilmediklerini öğrenirler. Bu, onları geliştirir. Kevnî âyetler üzerinde çalışıp, Yüce Allah’ın tabiata yerleştirmiş olduğu hikmetlere ulaşanlar da gelişme sağlarlar.

b. Hikmetin Tilavet Edilmesi

Hikmet yani doğru hükümler vahyedilen âyetlerin içinde olduğu için âyetlerin tilavet edilmesi duru-

munda hikmet de tilavet edilmiş olur. Şu âyet bu açıdan önemlidir:

وَأَذْكُرَنَّ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا
خَبِيرًا

“Evlerinizde tilavet edilen Allah’ın âyetlerini ve hikmeti kafalarınıza yerleştirin. Şurası gerçek ki Allah lâtiftir ve her şeyden haberdardır.”

(Ahzâb 33/34)

Benzer bir âyette kitabın ve hikmetin tilavetinden şöyle bahsedilmektedir:

ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

“İşte kural böyledir; bunu sana âyetlerimizden, doğru hükümleri ihtiva eden bu Zikir’den (Kur’ân’dan) tilavet ediyoruz.” (Âl-i İmrân 3/58)

c. Hikmetin Vahyedilmesi

Yüce Allah, âyetler arası ilişkileri göz önünde bulundurarak, kulların zaten ulaşabilecekleri hikmetlerden bir kısmını Kitap’ta belirtmiştir. Bunlardan hikmetin vahyi olarak bahsedilmektedir. İsrâ sûresinin 22. âyetinden itibaren Yüce Allah, şirk koşmamak, ana-babaya iyi davranmak, yakın akrabaya ve ihtiyaç sahiplerine hakkını vermek, israf etme-

mek, güzel söz söylemek, cimrilik yapmamak, saçıp savurmamak, geçim sıkıntısı korkusuyla çocukları öldürmemek, zinaya yaklaşmamak, haksız yere cana kıymamak, yetim malı yememek, sözünde durmak, ölçü ve tartıda hile yapmamak, bilmediğin şeyin ardına düşmemek, büyüklenmemek konularında emir, yasak ve tavsiyelerde bulunmaktadır. 39. âyette de bunların vahyedilen hikmet olduğu şöyle bildirilmektedir.

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا

“Bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetler (doğru hükümler)dir. Allah’ın yanında bir başka tanrı oluşturma; yoksa yerilmiş ve kovulmuş olarak Cehennem’e atılırsın.”

6. Nebîler ve Takipçileri

Allah'ın Kitabıyla Hükmederler

Nebîler ve onların yolundan gidenler Allah'ın kitabı ile hüküm verirler. Konuyla ilgili bir âyet şöyledir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

“İnsanlar tek bir toplumdur. Allah, onlara müjde veren ve uyarılarda bulunan nebîler gönderdi; onlarla birlikte, gerçekleri içeren kitap da indirdi ki ayrılığa düştükleri konularda insanlar arasında o kitap hükümsin.” (Bakara 2/213)

Şu âyette de nebilerin yanı sıra onların takipçilerinin de kitaptan hüküm verdikleri yani hikmeti çıkarmaya çalıştıkları bildirilir:

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ..

“İçinde hidayet ve nur olan Tevrat'ı biz indir-

dik. Allah'a teslim olmuş nebiler, Yahudiler arasında onunla hükmederlerdi. Hocalar ve âlimler ise kendilerinden Allah'ın kitabını korumaları istendiği için onunla hükmederler..."

(Mâide 5/44)

Bu ve benzeri âyetler, nebîler de dahil herkesin tek kaynağının Kitap olduğunu, yapılan her davranışın, söylenen her sözün kitaba dayandırılması gereğini gösterir. Bu gelişî güzel yapılamayacağına göre hikmete ulaşmanın bir usûlü gerektirdiği ortadadır.

7. Hikmete Ulaşmak Özen Gerektirir

Âyetleri uygulamak, âyetler arasındaki irtibatları kurarak doğru hükümlere ulaşmak her zaman kolay olmayacağı için bu konuda gereken özeni göstermek ve Allah'ın yardımını talep etmek gerekir. Kur'ân okunacağı zaman şeytandan Allah'a sığınmanın gerektiğini bildiren şu âyet konuyla ilgili olmalıdır:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur'ân okuduğunda, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.” (Nahl 16/98)

Şeytandan sığınmak, herhangi bir meselenin çözümünü Kur'ân'da ararken her türlü kaygı, yargı, ön kabul ve kurgudan arınmak anlamına geliyor olmalıdır.

İnen âyetlerin ilk uygulayıcısı olduğu ve hikmeti öğrettiği için Rasûlullah'ın da Allah'ın yardımına ihtiyaç duyduğu, âyette şöyle bildirilmektedir:

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُل رَّبِّ زِدْنِي
عِلْمًا

“Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O’nun vahyi (anlam kümeleri) tamamlanmazdan önce Kur’ân’la hüküm vermekte acele etme ve “Rabbim, benim ilmimi artır” de. (Tâ Hâ 20/114)

8. Kur'ân-Hikmet İlişkisi

Kur'ân, anlam kümelerinden oluşmuştur. Kur'ân'ın içinde kur'ânlar yani anlam kümeleri vardır. Anlam kümeleri Arapça olarak oluşturulmuştur.⁷ Bir âyet şöyledir:

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا

“İşte böyle, o kitabı Arapça kur'ân(lar) şeklinde indirdik...” (Tâhâ 20/113)

Kitab kelimesi için de durum aynıdır. Kitap, anlam kümeleri anlamına geldiği gibi bunların toplamına da denir.⁸ Kitabın da Arapça indirildiğinin bildirilmesi bu yönüyle önemlidir. İlgili âyet şöyledir:

وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا

“...ve bu da Arapça olarak tasdik eden kitaptır...” (Ahkâf 46/12)

Kur'ân'da anlam kümeleri anlamında hüküm keli-

7 İsrâ 17/106; Tâ Hâ 20/113-114; Kıyâmet 75/16-19; Fussilet 41/3.

8 Beyyine 98/2-3.

mesi de kullanılmaktadır. Bunlar da Arapça olarak oluşturulmuştur. Şu âyette Kur'ân'ın Arapça hükümler şeklinde indirildiği bildirilmektedir:

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا

“İşte kural böyledir; Kur'ân'ı Arapça hükümler toplamı olarak indirdik.” (Ra'd 13/37)

Kitab'ı indiren Yüce Allah olduğu için içindeki hükümler doğru hükümlerdir. Çünkü O Hakîm yani her zaman doğru hükümler verendir. Ayrıca içinde doğru hükümler olduğu için Kur'ân'a da hakîm denilir. İlgili âyet şöyledir:

ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

“İşte kural böyledir; bunu sana âyetlerimizden, doğru hükümleri ihtiva eden bu Zikir'den (Kur'ân'dan) okuyoruz.” (Âl-i İmrân 3/58)

Yukarıdaki âyette, âyetlerin ve doğru hükümleri ihtiva eden Zikir'in tilâvetinden bahsedilmektedir. Bu, Kitap ve hikmet olmalıdır. Kitab'ın içinde hem âyetler hem de Kitab'ın ihtiva ettiği doğru hükümler bulunmaktadır. Kitab, doğru hükümleri ihtiva ettiği için hakîm denilmektedir. Şu âyet de bu açıdan önemlidir:

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

“Elif, Lâm, Râ. Bu, doğru hükümleri ihtiva eden Kitab’ın âyetleridir.” (Yûnus 10/1)

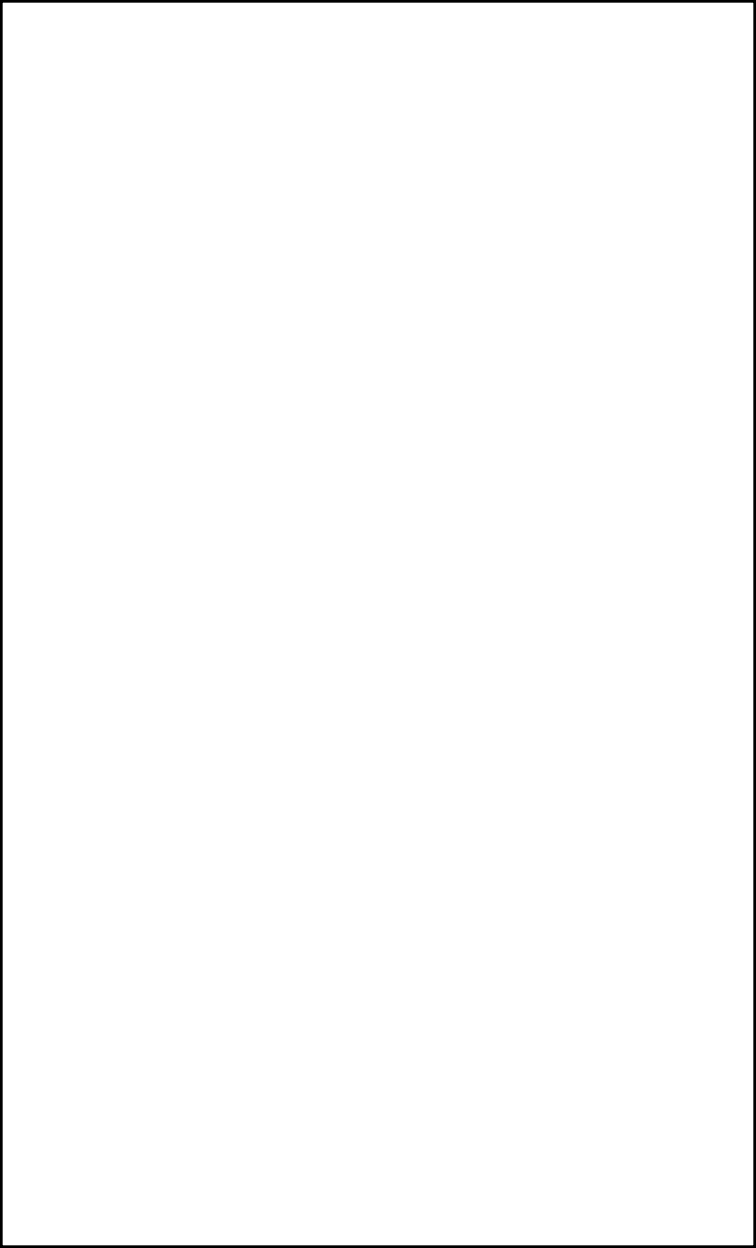
“İhkam” kökünden türeyen “muhkem” de, içinde hüküm(ler) olan demektir. Âl-i İmrân sûresinin 7. âyetinde kitabın muhkem ve müteşâbih ayetlerden oluştuğu bildirilir. Âyetin ilgili kısmı şöyledir:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ...

“Sana bu Kitab’ı indiren O’dur. Onun bir kısmı muhkem âyetlerdir. Onlar Kitab’ın anasıdır. Öbürleri benzeşen âyetlerdir...”

Muhkem âyetler ifadesi, içinde hüküm barındıran âyetler anlamındadır. Hûd sûresinin ilk âyetinde Kitab’ın âyetlerinin, Hakîm ve Habîr olan Allah tarafından muhkem kılınmış olduğunun bildirilmesi de konuyla ilgilidir.

Doğru hükümlerden oluşan Kitab’ın içindeki bu hükümlere ulaşmak bir usûl çerçevesinde olur ve bazen uzun süreli çalışmaları gerekli kılar. Tabiat da durum aynıdır. Allah’ın kanunları çerçevesinde tabiata yaklaşanlar ondaki hikmetlere ulaşır ve ilerleme sağlarlar.

9. Kur'ân'a Göre Hikmet Kavramı

Yüce Allah, kanunlarını dikkate alıp gayret göstereni başarıya ulaştırır. Bu, Allah'ın bir kanunudur. O, her kim olursa olsun düzenine uyanı, kuralına göre hareket edeni, gayret göstereni sonuca ulaştırır.⁹ Bir âyette şöyle buyrulur:

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ

“İnsana çalıştığından başkası yoktur ve gayretinin karşılığını da görecektir.” (Necm 53/39-40)

O'nun düzenine uyararak sonuca ulaşan kişi diğer kişilere, toplumlar da diğerlerine üstünlük sağlar. İster kitâbî ister kevnî âyetler olsun, sonuca ulaşmak hikmeti yakalamak demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا

“Allah doğru seçim yapana hikmeti verir. Kime de hikmet verilirse çokça hayır verilmiş olur.”

(Bakara 2/269)

Bu yönüyle düşünüldüğünde, hikmet sahibi olmak için nübüvvet şart değildir. Yüce Allah, Lokman'a hikmet verdiğini şöyle bildirmiştir:

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ
وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“Lokman’a hikmeti verdik, Allah’a şükret diye. Kim şükrederse kendi iyiliğinedir. Kim de nankörlük ederse gerçekten Allah ganîdir, hamîddir.” (Lokman 31/12)

10. Hikmetin Çıkartılmasında Hataya Düşülebilmesi

Nebîler dahil insanlar hikmeti çıkarırken hata edebilirler. Kur'ân'da Muhammed (s.a.v.)'in yaptığı hatalardan bahsedilir. O, nebî vasfıyla âyetleri uygularken âyetler arasındaki irtibattan hareketle hikmete ulaşmaya çalışmış bazen de hatalar yapmıştır. Kur'ân'da Muhammed (s.a.v.)'in yaptığı hatalardan bahsedilirken nebî kelimesinin geçmesi anlamlıdır. Rasûl vasfıyla hata yapması düşünülemez. Çünkü rasûl, olanı olduğu gibi tebliğ eder.

Nebî (a.s.)'a yapılan bir uyarı şöyledir:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ
لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

“Sana bu kitabı, tümüyle gerçek olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin. Sakın hainlerin savunucusu olma. Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah bağışlar ve ikramda bulunur.”

(Nisâ 4/105-106)

Nisâ sûresinin 176. âyetinin sonunda geçen “يُبَيِّنُ” = ...Yanlıştır yaparsınız diye Allah sizin için açıklıyor” ifadesi de bu açıdan önemlidir. Bu, ‘hikmetin çıkartılmasında yanlıştır yapabilirsiniz diye kelâle konusunda hikmeti Allah ortaya koyuyor’ demektir. Hikmete yani doğru hükme ulaşmak bazen zor olabileceği için Yüce Allah’ın, Kitabı’nda hikmeti belirttiği de olmaktadır. “Allah size bu konuda fetva veriyor” şeklindeki âyetler¹⁰ böyle olmalıdır. Yüce Allah böyle yaparak hikmeti de öğretmiş oluyor.

Hikmet zaten Kitab’ın içindedir. Âyetler arası ilişkileri göz önünde bulundurarak, Allah’ın düzenine göre hareket edenler Kitab’ın içindeki hikmetlere ulaşırlar. Bu tıpkı bilim insanlarının, tabiatın içinde zaten milyonlarca yıldır var olan hammaddeleri, O’nun düzenine uyarak, yani ölçüleri gözeterek ve gerekli bilgi birikimini kullanarak işleyip teknoloji ortaya koymaları gibidir. Kullandığımız bilgisayarların hiçbir parçası uzaydan gelmemiştir. Her parçası tabiatta milyonlarca yıldır hep vardı. Bilim insanları bilgi birikimlerini kullanarak parçaları bir araya getirdi ve bilgisayarları oluşturdular. İşte bu, hikmete ulaşmaktır.

---

10 Nisâ 4/127, 176.

11. Hikmete Ulaşmanın Usulü Kitapta Bildirilmiştir

Nebilere inen âyetlerle hikmetin çıkarımına dair usul de ortaya konulduğu için bazı âyetlerde kitabın yanı sıra hikmetin de nebilere talim edildiğinden bahsedilir. Mesela İsâ (a.s.)'a Allah tarafından kitap ve hikmetin öğretildiği şöyle bildirilir:

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

“(Allah) ona Kitabı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretecektir.” (Âl-i İmrân 3/48)

Yine bazı âyetlerde kitap ve hikmetin nebiler değil de rasuller tarafından insanlara taliminden bahsedilmesi, kitabın anlaşılmasının yani hikmetin çıkarımının Allah tarafından oluşturulmuş bir usulle olacağı anlamına gelmektedir. Mesela şu âyette rasulün insanlara kitap ve hikmeti talim ettireceğinden bahsedilir:

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

“İçinizden size bir de elçi gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi geliştirir, size Kitab’ı ve hikmeti öğretir; size bilmediğinizi öğretir.” (Bakara 2/151)

Hikmetin tespiti bağlamında Kur’ân’da detaylar verilir. Her şeyden önce kitabın Allah tarafından bir usûle göre açıklandığı bildirilir. İlgili bir âyet şöyledir:

وَلَقَدْ جِئْتَهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“İman edeceklere doğru yolu göstereceğin ve rahmet olsun diye ilim üzere açıkladığımız bir Kitap gönderdik.” (A'râf 7/52)

Yukarıdaki âyette, Kitab’ın açıklanmasının Yüce Allah tarafından belli bir usûle göre yapıldığı ifade edildiğine göre, bu usûl Kur’ân’da gösterilmiş olmalıdır. Kur’ân’a bakıldığında bu usûle dair geniş açıklamalar görülür. Kur’ân âyetlerinin “muhkem” ve “müteşâbih” olarak ikiye ayrılması,¹¹ bunların, “mesânî” prensibine¹² göre anlam kümeleri oluşturup her konuda detaylara ulaşma imkânı sunması, bu usûlün bir parçasıdır. Ayrıca Kur’ân, bu detaylara ulaşmak isteyenler için Arap

11 Âl-i İmrân 3/7; Hûd 11/1-2.

12 Zümer 39/23.

diline,¹³ fıtrata,¹⁴ Nebî'nin örneğine¹⁵ ve ekip çalışmalarına¹⁶ dikkat çekmektedir.

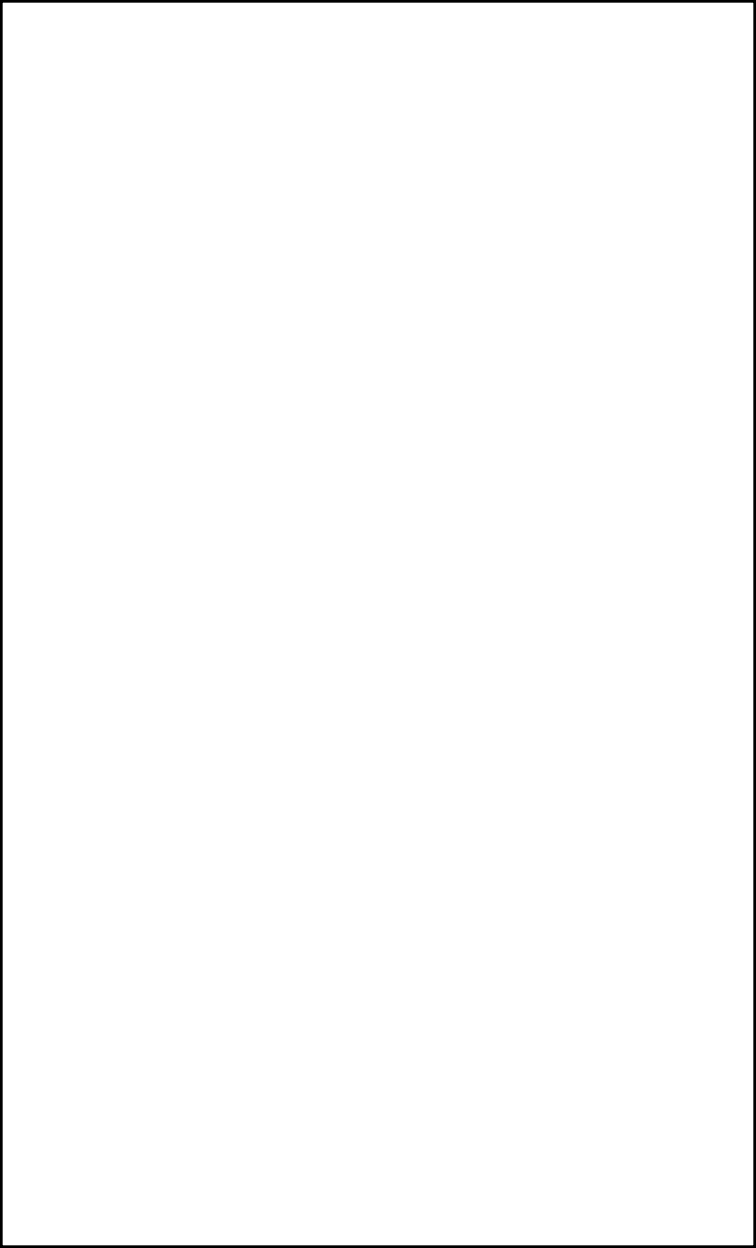
---

13 Nahl 16/103; Şu'arâ 26/195; Yûsuf 12/2; Ra'd 13/37; Tâ Hâ 20/113; Zümer 39/28; Fussilet 41/3; Şûrâ 42/7; Zuhruf 43/ 3; Ahkâf 46/12.

14 Rûm 30/30; Fussilet 41/53.

15 Ahzâb 33/21.

16 Fussilet 41/3.

12. Nebî'nin Söz ve Uygulamaları Kitab'ın İçindeki Hikmetlerdir

Nebî'nin, bize ulaşan hadisleri, Kitab'ın içindeki hikmetlerdir. Yani onun tatbikatıdır. Tatbikatta hatalar olabileceği için Kur'ân'dan çıkartılan hükümlerin yine Kur'ân'a arzı gerekmektedir. Rasûle itaat farzdır ama nebiye mutlak itaat yoktur. Nebiye itaatte marufa yani kitaba ve akla uygun olma şartı vardır. Mümtehan sûresinin şu âyetinde nebinin marufa uygun olan emirlerinde itaat şart koşulmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَعْفِر لِهِنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey Nebî! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmek, marufa uygun olan şeylerde sana karşı

gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, iyiliği sonsuzdur.” (Mümtehan 60/12)

Nebîler âyetleri tilâvet eder, yani risâleti tebliğ eder, bunun yanı sıra, inen âyetlerden hüküm çıkarmayı da öğretirler. İşte bu, Kitab'ın ve hikmetin talimidir. Bu, insanların gelişimine katkı sağlar ve böylelikle insanlar daha önce bilmedikleri şeyleri öğrenmiş olurlar. Bu, Yüce Allah'ın insanlara bir lütfudur. O şöyle buyurur:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Allah müminlere iyilikte bulunmuş, içlerinden bir elçi göndermiştir. O onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları geliştirir; Kitabı ve hikmeti öğretir. Onlar, önceleri açık bir şaşkınlık içinde idiler.” (Âl-i İmrân 3/164)

Hikmete yukarıda anlatıldığı şekliyle anlam verilirse, Rasûlullah'tan bize ulaşan risâletle ilgili kavli, fiilî ve takrîrî tüm rivâyetler hikmet olarak görülür. Rasûlullah, kendisine indirilen âyetleri insanlara tilâvet etmiş, âyetlerin içerdiği hüküm-

leri, âyetler arası ilişkilerden çıkararak insanlara öğretmiştir. Böylelikle ondan bize rivâyet edilenler, onun Kur'ân'dan çıkardığı doğru hükümler yani hikmetlerdir. Sünnete bu gözle bakmak, Kur'ân açısından tek uygun yoldur. Rasûlullah'ın bizim için örnek olması ancak böyle olur. Kendisine sorulan sorulara Kur'ân dışında bir vahiyle cevap veren biri insanlara örnek olamaz. Biz de Rasûlullah gibi, âyetleri tebliğ eder, âyetler arası ilişkileri kullanarak gücümüz yettiğince hikmete ulaşabiliriz. Ancak, Rasûlullah'ın, hikmeti çıkarırken yaptığı hatalar risâletle ilgili vahiyle düzeltilmiştir. Bu burum bizler için geçerli değildir.

Kur'ân ile hikmet arasındaki bu tür bir ilişki, Rasûlullah'tan bize rivâyet edilen Sünnetin sıhhatini Kur'ân'a arz etmeyi gerektirir. Bu durumda, Kur'ân'la örtüştüğünü tespit ettiğimiz rivâyetler Kur'ân'dan çıkartılmış doğru hükümler olarak kabul edilecek ve rivâyetin anlam açısından sıhhatine delâlet edecektir. Kur'ân'la çeliştiğini tespit ettiğimiz rivâyetlerde Kur'ân dikkate alınacaktır. Kur'ân'la örtüştüğü ya da çeliştiğine dair herhangi bir tespitte bulunulamayan rivâyetlerde aceleci davranılmayacak, Rasûlullah'ın yapmış olduğu çıkarımı tespit edememiş olma ihtimalimiz göz önünde bulundurulacaktır. Rivâyetler karşısında geliştirilecek bu tür bir sınıflandırma, Sünnete,

Kur'ân'da olanın ortaya konması ve uygulanması dışında başka bir görev yüklenmemesi durumunda bir anlam ifade edecektir.

Gerçekten de, Kur'ân'ı açıklayan, Kur'ân'da olmayan hükümler koyan ve Kur'ân dışında bir vahiy olarak algılanan bir Sünnet anlayışının Kur'ân'ın onayına sunulması, kendi içinde çelişki ifade edecektir ve bu çelişki kanun, yönetmelik türünden benzetmelerle¹⁷ asla aşılacak gibi de gözükmemektedir. Rasûlullah'tan yapılan rivâyetlerin, esasında Kur'ân'ın ihtiva ettiği doğru hükümler yani hikmetler olduğuna dair örnekler vermek istiyoruz.

---

17 Enbiya Yıldırım, Hadiste Metin Tenkidi, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2009, s. 427 vd.

13. Örnekler

a. Safa ve Merve Arasında Sa'y Yapmak

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

“Safâ ile Merve Allah’ın koyduğu işaretlerdendir. Her kim hac veya umre niyetiyle Kâbe’yi tavaf ederse, bu ikisi arasında sa’y etmesinde bir günah yoktur. Kim içinden gelerek bir iyilik yaparsa, Allah onun karşılığını verir. O her şeyi bilir.” (Bakara 2/158)

Âyette geçen “Sa’y etmesinde bir günah yoktur” ifadesinden, sa’yın farz olduğu anlamı çıkmaz. Zaten bu ifadeden hareketle Safâ ve Merve arasında sa’y etmenin nafîle olduğu sonucuna varanlar olmuştur.¹⁸ Ancak konuyla ilgili olarak Rasûlullah’tan şu rivâyet edilmiştir: “Sa’y edin, çünkü Allah size sa’yi farz kılmıştır.”¹⁹

18 Kâsânî, Bedâi’u’s-sanâi’, II, s. 133; Nevevî, Kitâbü’l-Mecmû’, Beyrut, trs., VIII, 65-66.

19 Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 421.

Yukarıdaki âyet ile hadis arasında sa'yın hükmü konusunda tereddütler yaşanmıştır. Bazıları hadisi dikkate almış, bazıları da icmâ deliline göre hareket etmiştir.²⁰

Şâyet Rasûlullah, herhangi bir konuda bir hüküm koymuş ise, bunun Kur'ân'da bulunmaması düşünülemez. O halde Rasûlullah gerçekten "Sa'y edin, çünkü Allah size sa'yi farz kılmıştır." demiş ise bu hüküm, Kur'ân'da olmalıdır. Aksi düşünülecek olursa, Rasûlullah'ın da kendi başına bir şâri olduğu söylenmiş olur ki bu kabul edilemez. Safa ile Merve arasında sa'y etmenin, bir farz olduğu ve Rasûlullah'ın da bu hükmü ifade ettiği sonucuna şöyle varabiliriz:

Cahiliye döneminde insanlar, Safa ve Merve tepelerinde Kureyş'e ait İsaf ve Naile adında iki put arasında sa'y ederlerdi. Müslümanlar, sa'yın putlar için yapıldığını düşünerek sa'y yapmayı terk ettiler.²¹ İşte yukarıdaki âyet, Müslümanların bu tereddütlerinin yersiz olduğunu, sa'yın günah olmadığını, Safa ile Merve'nin Allah'a ibadetin simgelerinden olduğunu, putlar için yapılmadığını göstermektedir.

20 Nevevî, Sahih-u Müslim bi şerh'in-Nevevî, Hac, 43, (IX, 20-21); Nevevî, Kitab'l-Mecmu', VIII, 65-66; Serahsî, el-Mebsût, IV, 50.

21 Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed İbn Ali İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Kahire, 1978, Hac, 79 (III, 500); Taberî, Tefsîr, II, 48.

Konuyla ilgili olarak ele alınması gereken diğer âyet şöyledir:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

“Hac ve umreyi Allah için tamamlayın.” (Bakara 2/196)

Âyette hac ve umrenin tamamlanması emredildiğine göre, eksik yapılan bir şey olmalıydı ve Bakara sûresinin 158. âyetinden, eksik olanın sa’y olduğunu anlamaktayız. İşte Rasûlullah’ın söylediği de budur.²²

b. Katilin Mirasçı Olamaması

Benzer bir başka örnek de Rasûlullahın, katilin mirasçı olamayacağına dair sözüdür. Ebû Hureyre’den rivâyete göre Rasûlullah “Kâtil mirasçı olamaz”²³ demiştir. Ayrıca “katile mirastan herhangi bir şey yok”, “katil mirastan bir pay alamaz” anlamında sözler de rivâyet edilmektedir.²⁴ Gelenekte, katilin mirastan pay alamayacağına dair hükmün

22 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bayındır, http://www.suleymaniyevakfi.org/kutsanan-gelenek-ve-kuran/kitap-ve-hikmet.html#_ftn28

23 Tirmizî, Ferâiz, 17. Tirmizî, rivâyetin bu şekliyle sahih olmadığını söyler. İbn Mâce, Diyât, 14, Ferâiz, 8.

24 Ebû Dâvûd, Diyât, 18. Rivâyetlerin değerlendirilmesi için bkz. Zeylaî, Nasbü’r-râye, IV, 328-329.

kaynağının, Rasûlullah'ın konuyla ilgili yukarıda zikredilen sözleri olduğu düşünülür. Sünnetle teşrî kılınan hükümlere verilen örnekler arasında bu mesele çoğunlukla zikredilir.²⁵

Rasûlullah'ın dinî konularda söylediklerinin Kur'ân'dan çıkartılmış hükümler olduğunu düşünürsek, onun, katilin mirasçı olamayacağına dair sözünün de Kur'ân kaynaklı olması gerektiğini söyleyebiliriz. Kur'ân'da misliyle ceza prensibi vardır. Bir âyet şöyledir:

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür.”

(Şûrâ 42/40)

Kişi, herhangi bir amaçla suç işlerse, cezada bu amaç göz önünde bulundurulur. Ceza, suçun işlenmesi ile gerçekleştirilmek istenen amaçtan mahrum bırakma şeklinde ortaya çıkar. Âdem (a.s.) ebedi kalma amacıyla yasağı çiğnediği için bahçeden çıkartıldı.²⁶ Yûsuf (a.s.) zindandan, bir başkasını kullanarak çıkmak isteyince fazladan birkaç yıl daha kaldı.²⁷ Olayların arka planını bir an önce anlamak isteyen Mûsâ (a.s.)'ın, Hızır ile yolculuğu

25 M. Nazif Şahinoğlu, “Hz. Peygamber’e Şâri’ denilir mi?”, Kur'ân ve Sünnet Sempozyumu, İrfan İlmi Araştırmalar ve İhtisas Vakfı, İstanbul, 1999, s. 86.

26 Tâ Hâ 20/120-121.

27 Yûsuf 12/42.

erken sona erdi.²⁸ Müslümanlar Bedir savaşında ganimet ve esir alma telaşına düştükleri için Mekke'nin fethi gecikti.²⁹ Karısını temizlik döneminde değil de acele ederek hayız halinde boşayan İbn Ömer'e, Rasûlullah fazladan bir temizlik süresi daha bekleme cezası verdi.³⁰ Bir hak ya da sonuca haksız ve usûlsüz olarak ulaşma amaçlandığında sonuç mahrumiyet olur. Kişi, mirasa konmak için babasını öldürse, bu haktan mahrum kalır. Dolayısıyla bu hüküm aslında Kur'ân'dan çıkartılmıştır.

---

28 Kehf 18/78.

29 Muhammed sûresinin 4. âyetinde kâfirlerle karşılaşıldığında boyunlarının vurulması emredilmekte, savaş meydanında düşmana karşı ağırlık konulduktan sonra esir alınması bildirilmektedir. Bedir savaşında bu kural ihlal edildiği, yani kaçan düşmanlar takip edilmeyip ganimet ve esir almayla uğraşıldığı için Müslümanlar uyarılmış, yanlış yaptıkları bildirilmiştir. (Enfâl 8/67) Feth sûresinin ikinci âyetinde bu hata hatırlanmakta, fethin gecikmesi ile Bedir savaşındaki hata arasında irtibat olduğu ima edilmektedir. Çünkü Rasûlullah Mekke'den çıkartıldı ve Allah, İsrâ sûresinin 76 ve 77. âyetlerinde, Rasûlullah'ı Mekke'den çıkartmaları durumunda onların da orada çok az kalacaklarını, sünnetullahın böyle olduğunu bildirmektedir. Bedir'de Müslümanlar hata yapınca bu va'd gecikmişti. Oysa Enfâl sûresinin 7. âyetinde, Allah bu va'din, yani insanları haksız yere yurtlarından çıkartanların da orada uzun süre kalamayacaklarına dair genel kuralın işlenmesini istemişti. Bu olmayınca fetih gecikti, gecikmeli şekilde olunca da Nasr sûresinde Allah'a tesbih edilmesi ve O'ndan af dilenmesi emredilmiştir. (10.07.2012 tarihinde Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır ile yapılan müzakere notu)

30 Buhârî, Ahkâm, 13.

c. Fıtır Sadakası

Benzer bir başka örnek de İkrime'nin İbn Abbas'tan yaptığı rivâyete göre Rasûlullah'ın, oruçlunun ağzından çıkabilecek boş ve çirkin sözlerin telafisi ve miskinler için yemek olsun diye fitreyi farz kılmasıdır.³¹ Kur'ân'da olmayan bir şeyi Rasûlullah'ın farz kılması düşünülemeyeceğine göre fıtır sadakasının Kur'ân'da olması gerekir. Şu âyet fıtır sadakasını göstermektedir.

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٍ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Sayılı günlerde oruç tutun. Sizden kim hasta veya yolculukta olursa, tutmadığı günler sayınca diğer günlerde tutsun. Oruç tutabilenlerin bir yoksulu doyuracak fidye (fitre) vermesi de gerekir. Kim bir hayrı içten yaparsa onun için hayırlı olur. Bilmiş olsanız sizin için hayırlı olan orucu tutmanızdır.” (Bakara 2/184)

Yukarıdaki âyette geçen “Oruç tutabilenlerin bir yoksulu doyuracak fidye (fitre) vermesi de gerekir.” ifadesi fıtır sadakasının farz olduğunu göster-

31 Ebû Dâvûd, Zekat, 18.

mektedir. Rasûlullah'tan yapılan rivâyet de bunu göstermektedir.³² İbadetlerdeki eksikliklerin telafi edilmesi gerekir. Hacc ibadeti için yola çıkan ama engellenen kişinin, yanında kurbanlık hayvan (hedy) varsa, bu kurban, yerinde kesilmeden kişi başını tıraş edemez. Ancak bir rahatsızlık varsa tıraş olur. Bunu telafi etmek için de kişiye fidye olarak oruç, sadaka veya kurban gerekir.³³

d. Kadını Halası ya da Teyzesiyle Bir Nikâh Altında Toplamak

Kur'ân'da olmayıp Rasûlullah'ın teşrîi ile bilindiği iddia edilen bir başka meşhur örnek de bir kadının, hala veya teyzesi ile bir nikâh altında tutulmasının haram olduğuna dair hükümdür. Geleceğe göre, iki kız kardeşin bir nikâh altında birleştirilemeyeceğine dair hüküm Kur'ânda olmasına rağmen, bir kadının hala veya teyzesiyle bir nikâh altında tutulamayacağına dair hüküm Kur'ân'da bulunmamaktadır ve bu yasak, Sünnet tarafından konulmuştur.³⁴ Bunun iddia edildiği gibi olmadığını şöyle ortaya koyabiliriz:

---

32 Bayındır, Doğru Bildiğimiz Yanlıklar, s. 210.

33 Bakara 2/196.

34 Mustafa Ahmet ez-Zerka, Hadislerin Anlaşılmasında Aklın ve Fıkhın Rolü, trc. Abdullah Kahraman, Akademi, İstanbul, 2002, s. 16.

Kendisiyle evlenilmesi haram olanların sayıldığı Nisâ sûresinin 23. âyeti şöyle bitmektedir:

وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ

“...İki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız da haram kılınmıştır. Geçmişte olan oldu...” (Nisâ 4/23)

Bu, iki kız kardeşin bir nikâh altında bulundurulmayacağına açık delilidir. Öte yandan Rasûlullah “Bir kadın halası veya teyzesi ile bir nikâh altında tutulamaz.” demiştir.³⁵ Onun risâletle ilgili olan söz ve fiilleri, Kur'ân'dan çıkartılmış doğru hükümler (hikmetler) olduğuna göre, onun yukarıdaki ifadesi de Kur'ân'ın konuyla ilgili hükmünden başka bir şey olamaz. İki kız kardeşin bir nikâh altında bulundurulmasının akrabalık ilişkilerine zarar vereceği söylenir.³⁶ Aynı durumun, bir kadının halası veya teyzesi ile bir nikâh altında bulundurulması durumunda da ortaya çıkacağı açıktır. Çünkü, aşağıda görüleceği üzere, Kur'ân'daki miras hükümlerine göre kadının, halasıyla arasında kardeş; teyzesiyle arasında ana ilişkisi olduğu görülür. Yani, mirasta bazı durumlarda, ölenin, babasının ve kızının olmaması halinde ölenin baba tarafından kız kardeş(ler)i,

35 Müslim, Nikâh, 4.

36 Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, Beyrut, 1973, VI, 167.

yani olmayan kız(lar)ın halası, kızın alacağı payları alır(lar). Yine bazı durumlarda, ölenin, annesinin ve kızının olmaması halinde, ölenin anne tarafından kız kardeş(ler)i, yani olmayan kız(lar)ın teyzesi, kızın annesinin alacağı payları alır(lar). İşte böylesi durumlarda, bir kızın, halasıyla arasında kardeş; teyzesiyle arasında anne ilişkisi olur. Bir kadını kız kardeşiyle aynı nikâh altında toplamak haram olduğuna göre o kadını, halasıyla da bir nikâh altında toplamak da haram olur. Yine bir kadını anasıyla bir nikâh altında toplamak haram olduğuna göre teyzesiyle de bir nikâh altında toplamak haram olur. Şimdi bunu ayrıntılı bir şekilde görelim. Nisâ sûresinin 176. âyeti şöyledir:

“Senden fetva istiyorlar, de ki; kelâle konusundaki fetvayı size Allah veriyor. Bir kimse ölür, çocuğu olmaz, tek bir kız kardeşi bulunursa bıraktığı mirasın yarısı ona kalır. Kız kardeş ölür de çocuğu bulunmazsa erkek kardeş onun bütün mirasını alır. Kız kardeşler iki tane ise, mirasın üçte ikisi onlarındır. Mirasçılar; erkek ve kız kardeşler ise erkek, iki kıza eşit pay alır. Yanılırsınız diye açıklamayı size Allah yapıyor...”

Âyette, ölen kişinin çocuğu olmaması durumunda bir kız kardeşi varsa, kız kardeşin, mirasın yarısını alacağı bildirilmektedir (إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا)

(نَضْفَ مَا تَرَكَ). Yine âyette çocuksuz ölen kadının erkek kardeşinin, bütün mirası alacağı bildirilmektedir (وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ). Kız kardeşler iki tane ise bunlar mirasın üçte ikisini alırlar (فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ). Kardeşler kızlı erkekli ise, mirası ikili birli alırlar (وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ).

Âyetin başında “kelâle” kelimesi geçmektedir. Kelâle; ölenin hem evladı hem de ana-babası veya birinin olmaması durumudur. Ölenin çocuğu olmazsa ama ana ve babası varsa kelâleden bahsedilemez. Bu durumda kardeşler mirasçı olamaz. Nitekim Nisâ sûresinin 11. âyetinde şöyle buyrulur:

فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتُهُ أَبَوَاهُ فَلَأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَأُمِّهِ
السُّدُسُ

“Ölenin çocuğu olmaz, ana-babası ona varis olursa anasına üçte bir vardır. Kardeşleri varsa, altıda bir anasınıdır.”

Âyete göre ölenin çocuğu olmaması ve ana-babasının ona mirasçı olması durumunda anaya üçte bir verileceği bildirilmektedir. Ölenin kardeşlerinin olması halinde anaya altıda bir düşer. Son durum, ölenin çocuğunun olmaması ama ana-babanın olması durumuydu ilgilidir. Bu durumda kardeşler mirastan pay alamaz ama ananın hissesini altıda bire düşürürler. Kardeşlerin mirastan

pay alamamasının sebebi ana-babanın hayatta olması yani kelâle durumunun bulunmamasıdır. Çocuksuz ölen kişinin babası kendisinden önce ölmüşse baba tarafından kelâle olur ve babanın evladı yani ölenin kardeşi baba yerine geçip ölenin anası ile birlikte mirasa dahil olurlar. Anası kendisinden önce ölmüşse bu defa anası tarafından kelâle olur. Nisâ sûresinin 12. âyeti şöyledir:

“Miras bırakan erkek veya kadın kelâle ise bir erkek veya bir kız kardeşi varsa, her biri altıda bir alır; kardeşler daha çoksa mirasın üçte birine ortaktırlar.”

Yukarıdaki âyette geçen kardeşler ana bir kardeşlerdir. Çünkü mirasın üçte birini veya altıda birini alabilmektedirler. Bunlar ananın miras paylarıdır.

Kelâle olan kişinin babası tarafından kardeşleri mirasın tamamını alabildiği halde ana tarafından kardeşleri mirasın en fazla üçte birini alabilirler. Çünkü ananın miras payı en fazla üçte birdir. Ana tarafından kardeşlerde kadın-erkek ayırımı olmazken, baba tarafından kardeşlerde kız-erkek ayırımı vardır. Çocuksuz olarak ölen kişinin hem anası hem babası kendinden önce ölmüşse hem ana hem baba tarafından kelâle olur.

Toparlayacak olursak Nisâ sûresinin 176. âyetine göre ölenin çocuğu ve babası olmazsa, ölenin baba

tarafından kız kardeşi, kız evlat gibi mirasa dahil olur ve mirasın yarısını alır. Nitekim kız evlat yalnız başına mirasın yarısını alır. İlgili âyet şöyledir:

**“...Ölenin bir kızı varsa mirasın yarısı onun-
dur...”** (Nisâ 4/11)

Kadın çocuksuz ölse ve anayla erkek kardeş kalsa, bu erkek kardeş, ölenin anası hissesini aldıktan sonra mirasın tamamını alır. Bu, erkek evlat gibidir. Nitekim erkek evlat(lar), başka mirasçılar varsa onların paylarını almasından sonra arta kalanın tamamını alır(lar). Çünkü Nisâ sûresinin 11. âyetinde Allah erkek ve kız çocukların miras paylarının ikili-birli olmasını emretmiştir. Kız çocuklarının miras payları göz önünde bulundurulduğunda erkek evlat(lar)ın miras payları ortaya çıkar. Çocuksuz olarak ölenin baba tarafından iki kız kardeşi varsa bunlar mirasın üçte ikisini alırlar. Nitekim şu âyete göre ölenin oğlu olmaz da kızları ikiden fazla olursa mirasın üçte ikisini alırlar:

**“...Eğer kızlar ikiden fazlaysa, bıraktığının
üçte ikisi onlarıdır...”** (Nisâ 4/11)

Nisâ sûresinin 176. âyetinde iki kız kardeşin payı üçte iki olarak geçer. Yukarıdaki âyette ise kız evlatlar ikiden fazlaysa üçte iki pay sahibi oldukları bildiriliyor. İki âyet beraberce okunduğunda kız

evlatların iki olması durumunda da paylarının üçte iki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Nisâ sûresinin 176. âyetine göre kardeşler kızlı-erkekli ise ikili-birli pay alırlar. Çocukların kızlı-erkekli olması durumunda da paylaşımın ikili-birli olduğunu şu âyet göstermektedir:

“Allah size, evladınız hakkında, erkeğe iki kızın payını verme görevini yükler.” (Nisâ 4/11)

Tüm bunlardan çıkan sonuç, kelâle durumunda, ölenin baba tarafından kardeşlerinin evlat gibi mirasa dahil olmalarıdır. Bu durumda, bir kadının halası, aslında onun kardeşi gibidir. Çünkü bu hala, kızın babasının kızı gibi mirasa dahil olabilmektedir. Dolayısıyla bir kadını, halası ile bir nikâh altında toplamak, iki kız kardeşi bir nikâh altında toplamak gibidir.

Benzer durum, bir kadını, teyzesi ile bir nikâh altında toplama hususunda da görülmektedir. Ana tarafından kelâle olan kardeşler mirasa ananın miras payları oranında dahil olmaktadır. Yani bunlar en fazla mirasın üçte birini alırlar. Bunlar arasında erkek-kadın ayırımı da yoktur. Bu durumda bir kadının teyzesi, anası hükmünde olmaktadır. Bu durumda bir kadının hala veya teyzesiyle bir nikâh altında tutulamayacağına dair hüküm Kur’ân’ın hükmüdür. Rasûlullah, Kur’ân’daki bu hükmü bildirmiştir.

e. Nineyle Nikâh Yasağı

Kur'ân'da olmayıp Rasûlullah'ın teşrîi ile bilindiği iddia edilen bir başka meşhur örnek de babanın annesi (babaanne) ile evlenmenin haramlığı meselesidir.

Nisâ sûresinin 22. âyetinde şöyle buyrulur:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ

“Babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlaymayın.” (Nisâ 4/22)

Âyette, babaların nikâhladığı kadınlarla nikâhlanmanın yasaklandığı açıkça görülmektedir. Bu hükmün sadece kişinin babasının eşiyle sınırlı olduğu düşünülebilir mi? Mesela kişi, babasının babası yani dedesinin eşi (babaanne) ile nikâhlana bilir mi? Nisâ sûresinin 23. âyetinde “analarınızla nikâhlanmanın size haram kılındı” denildiğinde bu ifadeden kişinin anneanesi ile evlenebileceği hükmüne varabiliyor muyuz? Dolayısıyla yukarıdaki âyetin kapsamına babaanne de girer. Nitekim yukarıdaki âyete atıfta bulunarak babaanne ile evlenmenin haram olduğunu söyleyenler olmuştur.³⁷

37 İbn Kudâme, el-Muğnî, Beyrut, 1984, VII, 470; Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim er-Râzî (ö. 327/938), Tefsîru İbn Ebî Hatim, Beyrut, trs., III, 910; Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî (ö. 911/1505), ed-

f. Erkeklerle Altın ve İpek Yasağı

Kur'ân'da olmayıp Rasûlullah'ın teşrîi ile bilindiği iddia edilen bir başka meşhur örnek de erkeklerle altın ve ipeğin kullanımının haram kılınmasıdır. Fakihlerin çoğunluğu, hadislerden hareketle erkeğin ipek giysi giymesinin haram olduğunu söylemişlerdir.³⁸ Bu hadislerden birinde Rasûlullah'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “İpek ve altın ümmetimin kadınlarına helal, erkeklerine haramdır.”³⁹ Erkeklerin ipek giymesinin haram olmasının sebebi olarak, gösteriş yapma ve böbürlenme gibi kötü huylara yol açması gösterilmiştir.⁴⁰ Benzer yorumlar altın için de geçerlidir. Kur'ân'da altın ve ipeğin kullanımına dair bir yasak olmamasından hareketle, hadislerde zikredilen altın ve ipek özelindeki kullanım kısıtlamasına dair yasağın, dinin lüks ve israfı, gösteriş ve böbürlenmeyi yasaklayan genel prensipleriyle ilişkilendirilmesi

---

Dürri'l-mensûr fi't-tefsiri'l-me'sûr, Mısır, 2003, IV, 301; Seyyid Kutub, Fî Zılâli'l-Kur'ân, Beyrut, 1986, I, 608. Ayrıca bkz. <http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/babaanne-torun-evliligine-dair-kuranda-bir-hukum-yok-mu.html>

38 Ebû Zekerriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref b. Müri Nevevî (ö. 676/1277), Şerh-u Sahih-i Müslüm, Beyrut, trs., XIV, s. 32.

39 Ebu Dâvûd, Libâs, 11 (14).

40 Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif ez-Zebîdî (ö. 893/1488), Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, DİB Yayınları, Ankara 1980, V. Baskı, IV, s. 289.

gereğine vurgu yapanlar da vardır.⁴¹ Rivâyete göre Rasûlullah, kendisine hediye edilen ipek bir cübbe ile namaz kılmış, sonra hoşlanmadığını belirtir bir tavırla onu çıkarmış ve “bu, müttakîlere yakışmaz” demiştir.⁴²

Kur'ân'da konuyla ilgili bir yasaklama olmadığı da dikkate alınırsa altın ve ipeğin kullanımına dair nebevî sakındırmanın, kaynağını Kur'ân'dan alan, gösterişe karşı bir bilinç oluşturmaya yönelik ahlaki tavır olduğu düşünülebilir. Bu durumda Rasûlullah'ın altın ve ipek özelinde yaptığı uyarı, bu iki türle sınırlı olmayıp, erkek ya da kadının aslî cinsiyetlerine aykırılık oluşturacak, kullananda şımarıklığa yol açabilecek ve diğer insanlar üzerinde olumsuz etki yaratacak her türlü giyecek ve takıyı kapsamalıdır. Bu ise Kur'ân'ın emridir.

---

41 Yunus Apaydın, “İpek”, İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, İFAV, İstanbul, 1997, s. 411.

42 Buhârî, Libâs, 12.

14. Sonuç

Hikmet, âyetlerin içerdiği doğru hükümler ve bu hükümlere ulaşma melekesidir. İster kevnî ister kitâbî olsun, âyetler arasında Yüce Allah'ın koymuş olduğu bağlantılara ulaşanlar hikmete ulaşmış olurlar. Bu yönüyle hikmet evrenseldir. Doğru bilgi, kim tarafından ortaya konulursa konulsun o herkesin yitiğidir.

Kitap ve Sünnet algısının doğru zemine oturması açısından hikmetin bu şekilde anlaşılması çok önemlidir. Âyetler arası ilişkilerden hikmet çıkarmak kavranabilirse, altı bin küsur âyet için “sınırlı naslar” ifadesi asla kullanılamayacaktır. Rasûlullah, kendisine soru sorulduğunda, konuyla ilgili doğrudan âyet varsa onu okur, yoksa âyetler arası ilişkilerden çıkarımda bulunurdu. Bu hikmettir ve ondan bize ulaşan hadislerin anlamı da budur. Bunlar, kendisine gayr-i metlüvv vahiyle de bildirilmiş değildir. Yani Kur'ân dışı vahiy değildir. Böyle olsaydı o, hikmetin çıkarımında hiç hata yapmazdı. Oysa biliyoruz ki hikmetin çıkarımı

hususunda hatalar yapmış ve bu hatalar Kur'ân'la tashih edilmiştir. Onun bize örnek olması ancak böyle mümkün olur. Rasûlullah'tan bize intikal eden hadisler, Kur'ân'daki hikmetlerin bir kısmıdır. Rasûlullah bize hikmet çıkarmayı öğrettiği için biz de onu örnek alarak Kur'ân'ın ihtiva ettiği hikmetleri çıkarmaya çalışmalıyız.

KAYNAKÇA

Abdulaziz Bayındır; Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar, SVY, İstanbul 2014, 5. Baskı.

Ahmed b. Hanbel; Müsned, Daru'l-fikr, y.y., trs.

Askalânî; Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Kahire, 1978.

Buhârî; el-Câmiu's-Sahîh, Kahire, 1400.

Ebû Dâvûd; Sünen-ü Ebî Dâvûd, Dâru'l-fikr, y.y., trs.

Enbiya Yıldırım; Hadiste Metin Tenkidi, Rağbet Yay. İst. 2009.

Fatih Orum; Kur'ân'ı Anlama Usûlü, SVY, 2. Baskı, İst. 2015.

İbn Mâce; Sünen-ü İbn Mâce, Kâhire, trs.

İbn Manzûr; Lisânü'l-Arab, Beyrut, 1990.

Kâsânî; Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi', Beyrût, 1982.

Komisyon; Kur'ân-ı Kerîm Meâli, TDV, Ankara 2007.

M.Nazif Şahinoğlu; "Hz. Peygamber'e Şâri' denilir

mi?", Kur'ân ve Sünnet Sempozyumu, İ.İ.A.V, İst., 1999.

Mustafa Ahmet Zerka; Hadislerin Anlaşılmasında Ak-
lın ve Fıkhın Rolü, İstanbul, 2002.

Müslim; Sahîh-u Müslim, Beyrut, trs.

Nesefî; Keşfü'l-esrâr fî şerhi Menâri'l-envâr, Beyrut,
1986.

Nevevî; Kitâbü'l-Mecmû, Beyrut, trs.

Serahsî; el-Mebsût, Beyrut, 1989.

-----, Usûlü's-Serahsî, İstanbul, 1984.

Şevkânî; Neylü'l-evtâr, Dâru'l-ceyl, Beyrût, 1973.

Taberî; Tarih'ul-Umem ve v'el-Mülûk, Beyrut, 1407.

Tirmizî; el-Câmi'u's-sahîh Sünenü't-Tirmizî, Beyrût,
trs.

Yunus Apaydın; "İpek", İslam'da İnanç İbadet ve Gün-
lük Yaşayış Ansiklopedisi, İFAV, İstanbul, 1997.

Zeyla'î; Nasbü'r-râye li ehâdîsi'l-Hidâye, Kahire, trs.